

60 år med dansk gerontologi – sådan startede det

Før 1980 drejede gerontologi og gerontologisk forskning sig mest om alderen som et problem. Biologisk aldring blev vidtgående betragtet som et sygdomsfænomen. Aldringen i psykologisk henseende blev overvejende associeret med demens eller markante kognitive svigt. Og ifølge sociologisk aldringsforskning blev ældrebefolkningen betragtet som en byrde, og ældre mennesker som socialt svage, fattige, ensomme osv.

Hvis man kigger på listen over personkredsen som i 1946 stod bag Dansk Selskab for Alderdomsforskning, får man hurtigt et blik for hvad man dengang forbandt med gerontologi. Det drejede sig om sygdom. Ikke noget med psykologi, sociologi, økonomi osv. Det drejede sig ikke blot om sygdom, aldring var noget med bakterier. Tre af Selskabets medlemmer var bakteriologer, incl. formanden, professor Sigurd Orla-Jensen. Og Nobelpristageren Henrik Dam fra Polyteknisk Læreanstalt, "Afdelingen for Teknisk Biokemi og Bakteriologi" var også medlem af bestyrelsen (Geill, 1986).

Temaet aldring og mikroorganismer er en lang historie. Da gerontologien fik sit navn i 1903 af den russiske biolog Elie Metchnikoff, var teorierne om biologisk aldring centreret om tarmene og bak-

teriernes nedbrydning af den aldrende krop (Kirk, 1995). Disse forklaringsmodeller fik vind i sejlene, efter at man i slutningen af 1800-tallet havde påvist bakterier ved mikroskopi. Men vi skal meget længere tilbage i tiden for at finde rødderne til, at lægerne og filsofferne forbandt biologisk aldring med forrådnelse i tarmene.

Det er måske ikke så underligt, at man har tænkt i de baner. For forrådnelsen af de indre organer efter døden gør det nærliggende at forestille sig, at organforandringer ved aldring udvikles på samme måde som de forandringer, man kan iagttage allerede kort efter døden. I 1200-tallet udkom en meget citeret afhandling om alderdommens biologiske årsager, skrevet af den britiske franciskanermunk og polyhistor Roger

Bacon (Kirk, 1995). Heri blev forrådnelse i tarmene beskrevet som forklaring på alderdommens svækkelse og den afmålte levetid. Disse teorier var i overensstemmelse med antikke forestillinger om, at alderdommen i sig selv var en sygdom.¹

At man omkring 1900 fokuserede på mikroorganismer som årsager til aldringsprocesser, er ikke så underligt. For der var næsten ikke den sygdom, som ikke blev sat i forbindelse med bakteriernes hærgen. Patienter med kroniske sygdomme (f.eks. pernicios anæmi – som vi i dag ved er en blodmangel forårsaget af mangel på B12-vitamin) fik deres tænder trukket ud – fordi man troede, at sløve bakterielle infektioner lå bag de fleste kroniske sygdomme.

P.H. Andresen	Retsmedicin
E. Busch	Neurokirurgi
Henrik Dam	Bakteriologi
Torben Geill	Geriatrici
Tage Kemp	Genetik
Eggert Møller	Intern medicin
E. Olsen	Bakteriologi
Sigurd Orla-Jensen (formand)	Bakteriologi
Poul Brandt Rehberg	Zoofysiologi
Jens Chr. Schmidt	Psykiatri
O. Wanscher	Patologi
Jeppe Ørskov	Bakteriologi

FIGUR 1 De 12 medlemmer af bestyrelsen af Dansk Selskab for Alderdomsforskning ved stiftelsen 1946 (Geill, 1986)

Gerontologiens udvikling i 1900-tallet

Når denne artikel fokuserer på dansk gerontologi frem til ca. 1980, skyldes det, at man dér kan lægge et snit på tidsaksen. Før 1980 drejede gerontologi og gerontologisk forskning sig mest om alderen som et problem. Biologisk aldring blev vidtgående betragtet som et sygdomsfænomen. Aldringen i psykologisk henseende blev overvejende associeret med demens eller markante kognitive svigt. Og ifølge sociologisk aldringsforskning blev ældrebefolkningen betragtet som en byrde, og ældre mennesker som socialt svage, fattige, ensomme osv. Måske en lidt forenklet fremstilling – men her foretaget for at sætte fokus på de udviklingstendenser, man så efter 1980. Nu kom der i stigende grad fokus på ældre menneskers muligheder, ikke kun problemer.

Befolkningsundersøgelser med længdesnitsmetoder kunne afdække forebyggelsesmuligheder, og et forsknings-tema som "successful aging" dukkede op i USA. I denne sammenhæng vil udviklingen i dansk gerontologi blive

beskrevet i en efterfølgende artikel her i tidsskriftet.

Torben Geill – grundlæggeren af dansk gerontologi

Da Torben Geill i 1936 blev ansat som overlæge i De Gamles By, begyndte der at ske noget inden for dansk gerontologi og geriatri. Hans udgangspunkt var, at mange svækkelsesproblemer hos gamle mennesker skyldtes sygdomsproblemer – problemer som sjældent var udredt og diagnosticeret. Hverken behandling eller genoptræning var på programmet. Gamle mennesker blev opbevaret i senge, om end med kærlig omsorg og pleje.

Torben Geill knyttede en stab af yngre læger til stedet, og man begyndte systematisk at udrede, diagnosticere, behandle og træne. Og som noget helt nyt: man iværksatte klinisk forskning, i første række for at beskrive sygdomsmønstret hos plejkrævende ældre mennesker i København. Som de grundlæggende årsager til svækkelse i alderdommen, var det stadig tarmen og mikroberne, der spøjte. Derom vidner

Dansk Gerontologisk Selskab markerede ved årsmødet i Korsør marts 2007, at det i 2006 var 60 år siden, at Dansk Selskab for Alderdomsforskning (forløberen for Dansk Gerontologisk Selskab) blev stiftet. Denne artikel omhandler baggrunden for stiftelsen og gerontologien i Danmark op til 1980. Henning Kirk er læge, dr.med, seniorkonsulent og forfatter. Han var næstformand i Selskabet til 1996 og leder af Gerontologisk Institut 1989-98.

kirk@dadlnet.dk

At man omkring 1900 fokuserede på mikroorganismer som årsager til aldringsprocesser, er ikke så underligt. For der var næsten ikke den sygdom, som ikke blev sat i forbindelse med bakterierne hærgen

Gerontologien og geriatrien i 1900-tallet

1903 Gerontologien navngives (E. Metchnikoff)

1909 Geriatrien navngives (I. Nascher)

1946 British Society for Research on Ageing

1946 Geriatric medicine (M. Warren)

1947 Int. Association of Gerontology

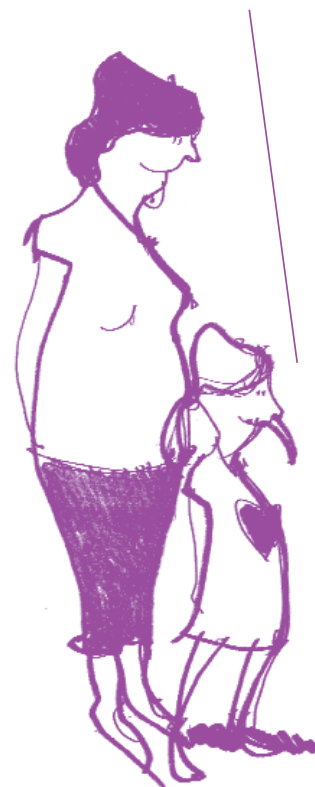
FIGUR 2 Vigtige årstal for udviklingen internationalt inden for gerontologi og geriatri

Dansk gerontologi og geriatri gennem 70 år

- 1936 Torben Geill overlæge i De Gamles By
- 1946 Dansk Selskab for Alderdomsforskning
- 1961 International Gerontologisk Kongres i København
- 1962 SFIs ældre-undersøgelser startes
- 1964 Glostrup-undersøgelserne startes
- 1972 Langtidsmedicin og geriatri som lægespecialer
- 1973 Første nordiske kongres i gerontologi (Århus)
- 1982 Ældrekommissionens rapporter
- 1985 Første nummer af Gerontologi og Samfund udgives
- 1989 Gerontologisk Institut starter
- 1991 Professorat i geriatri

FIGUR 3 Oversigt over udviklingen inden for dansk gerontologi og geriatri, med angivelse af markante årstal

GLÆDELIG JUL MORFAR

frugten af et samarbejde mellem den bakteriologiske afdeling på Polyteknisk Lærestanstalt og De Gamles By. Det første videnskabelige arbejde foretoges i 1945 for Videnskaberne Selskab. Det havde den meget sigende titel "Senility and Intestinal Flora" (Geill, 1986).

På Torben Geills 70-årsdag blev udgivet et festskrift, som fortæller om hans virksomhed og fortjenester som chef for De Gamles By og som dynamoen i geriatriens første årtier i Danmark (Dalgaard, 1966).

Både geriatrien og gerontologien udviklede sig hurtigt umiddelbart efter anden verdenskrig. I 1946 afholdtes det første møde i British Society for Research on Ageing, hvor også Torben Geill blev inviteret.

Geriatriciens opblomstring efter 1945

Afgørende for udviklingen af geriatrien internationalt bliver initiativer i Storbritannien umiddelbart efter anden ver-

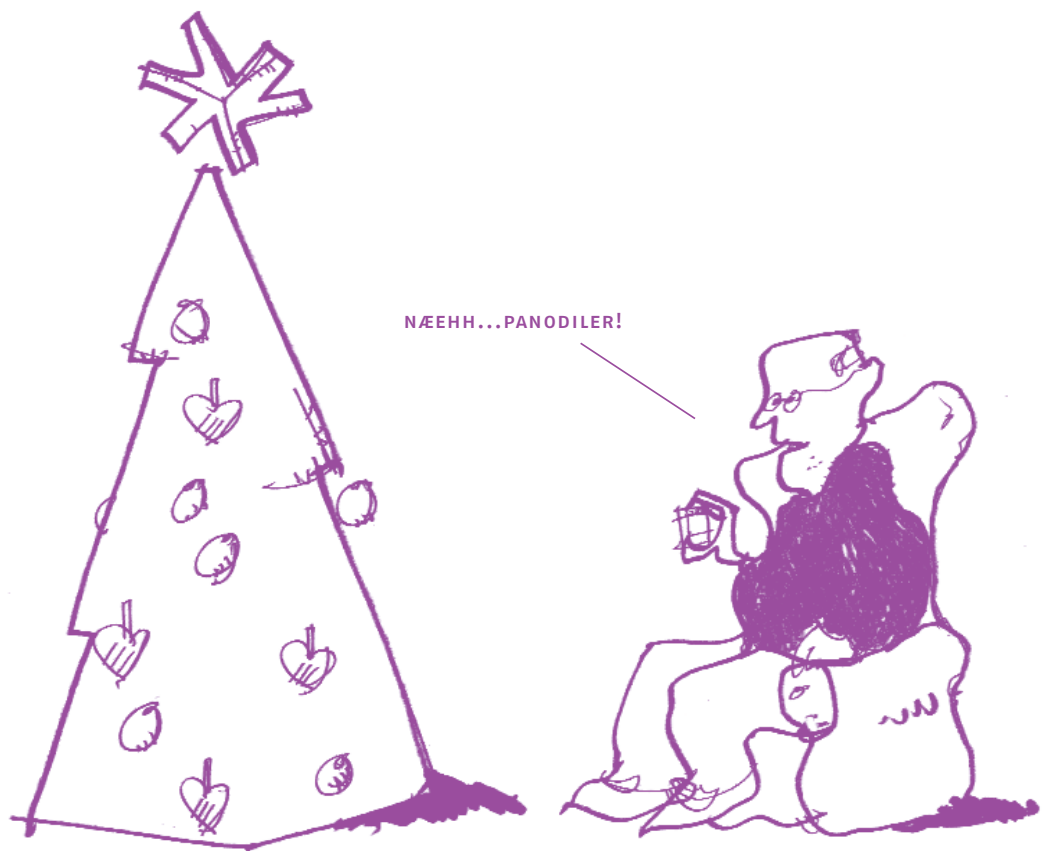
denskrig. Den engelske læge Marjorie Warren indgår i en gruppe, der skal tilse de mange ældre, svækkede patienter, der i krigsårene evakueres til interimistiske plejehjem uden for London. Ligesom Torben Geill i Danmark indleder hun systematiske kliniske undersøgelser af de ældre patienter, og der bliver iværksat behandling og træning. Og da National Health Service etableres i 1948, bliver geriatri til et særligt lægeligt speciale.

I Storbritannien oprettedes geriatricke afdelinger under hospitalsvæsenet. En model som med en vis forsinkelse også ses i USA. I Danmark udvikles modellen efter andre principper. Der oprettes "langtidsmedicinske afdelinger" under socialforvaltningerne i de større byer (København, Aarhus, Aalborg og Odense). Dog bliver "langtidsmedicin og geriatri" først etableret af Sundhedsstyrelsen som et lægeligt subspecialer i 1972.

Befolkningsstudierne og begyndende tværfaglighed

Medens gerontologien fra starten af 1900-tallet udvikledes ud fra en biologisk interesse i aldring, kom der nye dimensioner i forskningen i løbet af 1960'erne. Den voksende ældrebefolkning og væksten i levetid førte til politisk og sociologisk interesse for at udvikle bedre beskrivelser af den demografiske udvikling og ældrebefolkningens sammensætning.

I Danmark viste dette sig konkret med igangsættelsen af Socialforskningsinstituttets befolkningsundersøgelser fra 1962 under ledelse af Henning Friis og Frede Østergaard m.fl. Kort efter påbegyndtes på Amtssygehuset i Glostrup undersøgelser af lokalområdets 50-årige – de undersøgelser som under overlæge Per From Hansens ledelse videreførtes som kombinerede længdesnits- og tværsnitsundersøgelser. Per From Hansen efterfulgte Torben

Geill og Torvald Dalsgaard Nielsen som formand for Dansk Gerontologisk Selskab. Kombinationen af socialforskning og lægevidenskabelig forskning med epidemiologi som samlingspunkt gav nye muligheder for en dansk placering i international forskning. Danske traditioner for gode registerdata var stærkt medvirkende.

Man kan måske sige, at det tværfaglige og tværvideenskabelige arbejde savnede en formel national struktur, for endnu var Dansk Gerontologisk Selskab relativt domineret af læger. Men efter at anatomen Andrus Viidik kom fra Sverige og blev professor på Aarhus Universitet i 1975, startede en udvikling frem imod større tværfaglighed inden for dansk gerontologi. Som ny formand for Selskabet mødte han psykologerne Pia Fromholt og Knud Ramian, og det skulle vise sig, at dette møde satte en ny udvikling i gang.

Nordiske kongresser og dansk ældrekommission

En række ydre faktorer bidrog til denne udvikling. Ud over den omtalte udvikling af befolkningsstudier skete der også noget på den nordiske front. Med geriateren Jørgen Schwerwin som initiativtager afholdtes i 1973 en nordisk kongres i gerontologi i Aarhus. Den skulle senere vise sig at blive den første i en lang række af kongresser, som skiftede værtsland hvert andet år. Göteborg fulgte i 1975, Åbo i Finland i 1977 og Oslo i 1979.

Scenen var sat til, at der fra starten af 1980'erne skulle igangsættes en tværfaglig udvikling inden for dansk gerontologi. Og meget apropos nedsatte regeringen i 1979 en Ældrekommission med professor Bent Rold Andersen som formand. Det, der startede med tarmbakterier, tegnede for godt 25 år siden til at blive en tværfaglig og tværvideenskabelig udvikling med mange nye fag-

områder og professioner. Fra biologisk og lægevidenskabelig forskning i alderdom til tværvideenskabelig forskning i aldring og tværfagligt samarbejde om indsatsen på ældreområdet.

¹ "Senectus ipsa morbus" (alderdommen er i sig selv en sygdom) er et ofte citeret udsagn i litteraturen langt op i 1800-tallet. Det kan spores tilbage til den romerske dramatiker Terentius (Kirk, 1995).

Referencer

1. Geill T. (1986). Dansk gerontologi i 40 år. *Gerontologi og Samfund*, 2: 47-48.
2. Kirk H. (1995). *Da alderen blev en diagnose. Konstruktionen af kategorien "alderdom" i 1800-tallets lægelitteratur* (disputats). København: Munksgaard.
3. Dalsgaard, O.Z. (red.) (1966). *Torben Geill on his 70th birthday: August 14', 1966*. København: Danmarks Apotekerforening.